

ÚČASŤ FAKULTY ARCHITEKTÚRY STU NA RIEŠENÍ VEDECKO-VÝSKUMNÝCH ÚLOH PROGRAMOV VEGA A KEGA MŠ SR

prof. Ing. arch. Peter Vodrážka, PhD.

Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok, Fakulta architektúry STU

Résumé

The educational activity of the Faculty of Architecture at the Slovak University of Technology rests in the provision of wide-ranging professional training of students oriented at independent creative artistic, project and design activity as well as at research and teaching activities in the field of architecture, town planning, territorial planning and design.

An independent part of the entire educational and research activity is the participation of teachers of the above Faculty in scientific-research projects where the most important ones represent a part of the VEGA and KEGA grant projects.

The scientific grant agency of the Ministry of Education of the SR and the Slovak Academy of Sciences (VEGA) is an internal scientific agency which provides for mutually coordinated procedure at selection and evaluation of basic research projects solved at workplaces of higher education institutions and research institutes of the Slovak Academy of Sciences. In 2008, there were eight projects of basic research solved by the Faculty of Architecture, while half of them, that means, four projects were solved particularly by the Institute of History and Theory of Architecture and Monument Protection, among them a research project dealing with necropoli architecture of the Banská Štiavnica. For the first time, the project solves in complex and multidisciplinary way the mapping of cultural and historical values of necropoli architecture of cemeteries in Banská Štiavnica as a part of the territory of the World Cultural Heritage. For this locality, an applied KEGA research takes place under the support of Cultural and Educational Grant Agency of the Ministry of Education of the SR with the aim to deepen and intensify the vocational training of students of relevant scientific disciplines. The research results received by now presented at the current international conference for professional community and representatives of the town, give an assumption of applying the methodology of this pilot project to the further localities, too, and the project practical application for protection of this cultural heritage and its appropriate evaluation for the needs of the town.

Skôr ako pristúpim k ťažiskovej téme môjho príspevku, rád by som Vás oboznámil so vzťahom Slovenskej technickej univerzity k Banskej Štiavnici a k jej vzdelávacím inštitúciám.

Základy vyššieho technického vzdelávania na Slovensku sa datujú do roku 1762, kedy bola na základe rozhodnutia Márie Terézie založená Banská akadémia v Banskej Štiavnici. Prvá vysoká škola technická v novodobých dejinách Slovenska vznikla v roku 1937 v Košiciach ako Štátna vysoká škola Dr. Milana Rastislava Štefánika. Do svojho súčasného pôsobiska v Bratislave sa škola presťahovala v roku 1939 pod novým názvom Slovenská vysoká škola technická (SVŠT). Bola rozdelená na 6 odborov (dnes fakulty) s 12 oddeleniami. Oddelenie architektúry a pozemného staviteľstva sa zriadilo roku 1946 na Odbore inžinierskeho staviteľstva SVŠT. V roku 1976 bola zriadená Fakulta architektúry SVŠT. Štúdium bolo koncipované do dvoch odborov – architektúra a urbanizmus. V roku 1990 došlo k zmene názvu a zo Slovenskej vysokej školy technickej sa stala Slovenská technická univerzita (STU). V súčasnosti sa skladá zo siedmich fakúlt, pričom Štatút Fakulty architektúry nadobudol účinnosť roku 1991.

Fakulta architektúry STU svojím širokým pôsobením šíri kultúrno-spoločenskú osvetu v oblasti architektúry a urbanizmu aj mimo STU. Je gestorom a iniciátorom konferencií, sympózií, seminárov, tvorivých a odborných stretnutí na rôznych úrovniach v celoštátnom i medzinárodnom meradle. Pedagogická činnosť Fakulty architektúry STU spočíva v zabezpečení širokej odbornej prípravy študentov. Zameriava sa na samostatnú tvorivú umeleckú, projektovú a dizajnerskú činnosť, ako i na vedeckovýskumnú a pedagogickú činnosť v oblasti architektúry, urbanizmu, územného plánovania a dizajnu pri navrhovaní objektov bytových, občianskych, priemyselných a poľnohospodárskych budov, objektov a ich súborov, pri prestavbe miest, obnove a ochrane pa-

miatok, pri navrhovaní interiérov, výstav a vo sfére dizajnu, pri plánovaní a projekčnej činnosti v oblasti tvorby krajiny a veľkých územných celkov, výstavby a prestavby sídiel a ich častí pre tvorbu humánneho životného prostredia. Vedecká činnosť fakulty je zameraná na základný a aplikovaný výskum v oblasti architektúry, urbanizmu, územného plánovania a dizajnu. Fakulta tiež zabezpečuje vyššie formy vzdelávania a výchovy odborníkov z danej oblasti formou celoživotného vzdelávania.

Výučbu na fakulte zabezpečujú jej jednotlivé ústavy:

- ☐ Ústav architektúry obytných a občianskych stavieb,
- ☐ Ústav ekologickej a experimentálnej architektúry,
- ☐ Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok,
- ☐ Ústav konštrukcií v architektúre a inžinierskych stavieb,
- ☐ Ústav interiéru a výstavníctva,
- ☐ Ústav urbanizmu a územného plánovania,
- ☐ Ústav záhradnej a krajinej architektúry,
- ☐ Ústav dizajnu.

V ďalšej časti môjho príspevku by som Vás rád oboznámil s ústavom, ktorý reprezentujem a ktorý sa zároveň nosnou mierou podieľa na dnešnej konferencii. Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok vznikol v roku 2007 zlúčením Katedry dejín architektúry a umenia, Katedry obnovy architektonického dedičstva a Katedry teórie architektúry.

Toto zoskupenie katedier vychádza z dlhej tradície ústavu, ktorého história siaha do roku 1948, keď Povereníctvo školstva v rámci Odboru inžinierskeho staviteľstva SVŠT zriadilo Ústav dejín architektúry. Jeho prednostom sa stal prof. Dr. Ing. arch. Alfred Piffel, CSc., prvý dekan Fakulty architektúry SVŠT v Bratislave. Dlhá tradícia vzdelávania, vedeckovýskumného pôsobenia a umelecko-tvorivej činnosti ústavu bola spojená s pôsobením viacerých významných osobností v oblasti dejín a teórie architektúry, pamiatkovej starostlivosti a ochrany a obnovy kultúrneho dedičstva. Patrili k nim profesori Piffel, Koula, Majzlík, Bašo, Krivošová, docentky Fašangová a Schwarczová, architekt Lichner a ďalší.

Pôsobnosť ústavu zahŕňa oblasť dejín svetovej a domácej architektúry a urbanizmu, zaoberá sa otázkami teórie a filozofie architektúry, ochranou kultúrneho dedičstva, obnovou architektonických pamiatok, ako i novou tvorbou v historickom prostredí. Ústav je špičkovým vzdelávacím pracoviskom na Slovensku, ktoré systémovým spôsobom v rámci graduálneho i postgraduálneho štúdia pripravuje odborníkov profilovaných pre činnosť v oblasti starostlivosti o pamiatkový architektonický fond a pre investičné činnosti realizované v prostredí legislatívne chránenom z hľadiska pamiatkových záujmov. Svoje hlavné poslanie – vzdelávanie v oblasti ochrany a obnovy pamiatok – ústav zabezpečuje v úzkej previazanosti na súvisiace odborné a doplnkové činnosti – výskum, dokumentáciu, expertízy, projektovanie. V týchto oblastiach ústav poskytuje svoje služby.

V rámci vzdelávacieho procesu sú poslucháči popri teoretickej príprave, zameranej na poznanie pamiatkových hodnôt, dokumentáciu, výskum a hodnotenie historických objektov a súborov a zabezpečenie ich ochrany legislatívnymi nástrojmi, oboznamovaní s princípmi a metódami architektonickej i urbanistickej tvorby v historickom prostredí. Súčasťou je aktívne prepojenie s pamiatkovou praxou, práca v teréne, spolupráca s odbornými profesiami, pracoviskami a organizáciami či študentmi a učiteľmi z iných škôl. Využívajú sa aj netradičné formy výučby – pracovné sústredenia, exkurzie, workshopy. Teoretická príprava je následne aplikovaná v priamom tvorivom procese v rámci ateliérovej tvorby. Súčasťou Ústavu dejín, teórie architektúry a obnovy pamiatok je aj Detašované pracovisko v Banskej Štiavnici, o ktorého zriadenie a výstavbu sa zaslúžili učitelia a študenti. V súčasnosti je súčasťou pracovísk Fakulty architektúry a nie je zamerané len na výskum a experimentálne vzdelávacie aktivity na poli teórie a praxe pamiatkovej starostlivosti s možnosťou špecializovaného vzdelávania aj pre iné rezorty.

Neoddeliteľnou súčasťou celého výchovno-vzdelávacieho a vedeckovýskumného procesu je účasť učiteľov Fakulty architektúry STU na vedeckovýskumných projektoch, z ktorých najvýznamnejšie sú súčasťou grantových projektov VEGA a KEGA.

Vedecká grantová agentúra MŠ SR a SAV (VEGA) je vnútornou vedeckou agentúrou pre rezort školstva a SAV, ktorá zabezpečuje vzájomne koordinovaný postup pri výbere a hodnotení projektov základného výskumu riešených na pracoviskách vysokých škôl a vedeckých ústavov SAV. Navrhne ministrom školstva a predsedovi SAV výšku dotácie MŠ SR (grantu SAV), ktorá sa má poskytnúť na riešenie vybraných nových a pokračujúcich vedeckých projektov z inštitucionálnych finančných prostriedkov verejných vysokých škôl (z inštitucionálnych finančných prostriedkov SAV).

V roku 2008 bolo na Fakulte architektúry riešených 8 projektov základného výskumu, pričom polovica z nich, teda 4 projekty boli riešené práve na Ústave dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok. Medzi nimi je aj výskumný projekt, ktorý sa zaoberá nekropolnou architektúrou Banskej Štiavnice, ktorého vedúcou bola doc. Ing. arch. Jarmila Lalková, PhD. Projekty riešené na Ústave dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok a ich stručné anotácie:

□ Dulla, M., Bencová, J., Šoltéssová, D., Macháčová, P., Lepej, M., Hanušíková, D., Petelen, I., Minaroviech, J.: **ARCHITEKT EMIL BELLUŠ**, MŠ 1/0518/08, 2008 – 2010.

Monografia o architektovi Emilovi Bellušovi – zakladateľskej osobnosti slovenskej architektúry dvadsiateho storočia. Syntetický prehľad diela a života architekta a jeho súvislosti s dobou, v ktorej pôsobil. Analýza technických a umeleckých parametrov architektúry a individuálneho a spoločenského dosahu tvorcu. Pozícia medzi modernou a tradíciou a prijímanie európskych podnetov. Dosah pôsobenia do oblasti techniky, funkcionality a bývania, pokusy o zavŕšenie v syntéze umení, v životnom prostredí a vedeckom výskume. Súvislosti zakladateľských činov v oblasti školstva a vedy, ich dosah a vývoj.

□ Kvasnicová, M., Paučulová, Ľ., Vošková, K., Joklová, K., Paulíny, P.: **Drevené dvere a brány v dejinách architektúry na Slovensku**, MŠ 1/0793/08, 2008 – 2010.

Výplne vstupných otvorov sú jednými z najviac vnímaných architektonických detailov. Špecifické umelecké a technické riešenie dverí a brán odráža dobu svojho vzniku. Drevené dvere a brány sú neoddeliteľnou súčasťou celku hodnôt kultúrneho dedičstva, ktorých nositeľom je historická architektúra na Slovensku. Táto problematika doteraz nie je u nás synteticky spracovaná. Vzhľadom na použitý materiál (drevo) a slabú úroveň poznania dochádza v praxi často k ich poškodzovaniu a badateľnému úbytku. Prax pamiatkovej obnovy a opráv objektov historickej architektúry – projekcia i realizácia – nevyhnutne potrebuje dostupné komplexné poznatky špeciálne zamerané na dvere, brány a ich súčasti.

□ Pohaničová, J., Belčáková, I., Lalková, J., Gojdič, I., Vodrážka, P., Vítková, Ľ.: **Historizmus - permanentný fenomén**, MŠ 1/0741/08, 2008 – 2010.

Historizmus predstavuje permanentný fenomén v dejinách architektúry. V jednotlivých obdobiach sa prejavuje s rôznou intenzitou. Na Slovensku má hlboké korene v 19. storočí a výrazne presahuje aj do 20. storočia. Projekt preskúma zdroje architektúry tohto obdobia s dôrazom na rôzne podoby historizmu v spolunažívaní s modernou aj hlbšie v 20. storočí, objektivizuje hodnoty historizujúcej architektúry, naznačiac jej perspektívny potenciál pre súčasnosť. Postihne determinanty architektonického diania epochy dvoch storočí, ktorú charakterizovali typologická rozmanitosť, štýlová pluralita, ale i regionálne modusy v koexistencii s modernou. Odkryje nové súvislosti a hodnotenia architektúry 19. i 20. storočia – dlhé prežívanie historizmov, nebývalý urbanistický rozvoj s radom faktorov industriálnej éry, ale aj zrod a formovanie modernej architektúry v dotyku s jej tradíciou na pozadí technického rozvoja, procesu modernizácie, reflektujúc hodnoty minulosti aj v 20. storočí.

□ Lalková, J., Kráľová, E., Polomová, B., Ambušová, P., Boriková, B., Molnárová, B., Putrová, E., Gécová, K., Lukáč, M., Gáspárová – Illéšová, G., Ferianc, D., Gressnerová, L.: **Metodika výskumu, hodnotenie a zásady prezentácie kultúrno-historických hodnôt nekropolnej architektúry v Banskej Štiavnici ako súčasti Svetového kultúrneho dedičstva**. MŠ 1/0856/08, 2008 – 2010.

Projekt po prvýkrát komplexne rieši zmapovanie kultúrno-historických hodnôt nekropolnej architektúry cintorínov v Banskej Štiavnici ako súčasti územia Svetového kultúrneho dedičstva. Umožní identifikovať, vyhodnotiť, navrhnuť metodiku a riešenie spôsobu ochrany a zachovania pamätihodností nekropolnej architektúry. Prispeje k prehĺbeniu poznania, zdokumentovania a prezentácií multikulturálnych vzťahov a spolužitia rozdielnej konfesie ako charakteristického znaku spoločenstva jej obyvateľov. Využitie tohto kultúrno-historického dedičstva pre aktuálne funkcie súčasnej spoločnosti je jedna z principiálnych požiadaviek modernej pamiatkovej starostlivosti formulovaných na medzinárodnej úrovni. V teórii pamiatkovej starostlivosti sa týmto pamätihodnostiam nevenuje dostatočná pozornosť. Projekt iniciuje ich zapojenie do siete pamätihodností na využitie v oblasti cestovného ruchu.

KEGA - Kultúrna a edukačná grantová agentúra Ministerstva školstva Slovenskej republiky (MŠ SR) je vnútornou grantovou agentúrou MŠ SR zameranou na finančnú podporu projektov aplikovaného výskumu v oblasti školstva a tvorivého umenia, iniciovaných riešiteľmi z verejných vysokých škôl alebo MŠ SR v stanovených tematických oblastiach z inštitucionálnych finančných prostriedkov verejných vysokých škôl.

Od roku 2008 sa na Fakulte architektúry STU rieši len jediný takýto projekt, ktorý sa svojím obsahom viaže k téme dnešnej vedeckej konferencie, ktorý sa opäť sa spracováva pod vedením nášho ústavu.

□ Lalková, J., Kráľová, E., Vošková, K., Ambrušová, P., Boriková, B., Molnárová, B., Buday, P.: **Historické cintoríny v kontexte kultúrneho dedičstva - ich ochrana a rehabilitácia na príklade cintorína Zvonový vršok v Banskej Štiavnici**. KEGA MŠ 3/6269/08, 2008 – 2010.

Na projekte spolupracujú i ďalšie ústavy našej fakulty: Ústav záhradnej a krajinskej architektúry - Putrová, E., Gécová, K. a Ústav dizajnu - Lukáč, M., Gásparová – Illéšová, G., Králik, M., Schusterová, M..

Partnerom projektu je tiež Stavebná fakulta STU, Katedra geodézie – Sokol, Š., Ježko, J., Bajtala, M., Ústav inžinierskych štúdií STU – Gressnerová, L., Filozofická fakulta UK, Katedra etnológie a kultúrnej antropológie – Mlynka, L., Bobáková, M., Botíková, M., Csütörtöki, D., Nádaská, K. a Mestský úrad Banská Štiavnica – Babiaková, N..

Projekt v polohe experimentu overuje možnosti sprostredkovania historickej výpovede o živote predošlých generácií v multikultúrnom prostredí našich historických miest - prostredníctvom historických cintorínov. Týmto pamätihodnostiam sa dosiaľ nevenovala primeraná pozornosť. Na príklade cintorínov Zvonový vršok v Banskej Štiavnici umožňuje prehĺbiť poznanie, overiť metódy dokumentácie a prezentácie historických osobností, multikultúrnych vzťahov a spolužitia v meste. Poskytne podnety a inšpirácie na kultúrno-spoločenskú rehabilitáciu cintorínov a ich zapojenie do aktuálnych programov sociálneho a kultúrneho rozvoja lokalít a regiónov. Postup je možné analogicky aplikovať aj v iných lokalitách.

Na záver by som Vás ešte rád oboznámil s ďalšími vedeckovýskumnými projektmi, ktoré sa v súčasnosti na našom ústave spracovávajú.

Aktuálne prebiehajúce výskumné úlohy na Ústave dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok.

□ Kráľová, E., Lalková, J., Andráš, M., Malovaný, M., Janáková, O., Navrat, P., Kapustník, I., Otepka, P., Minaroviech, J., Sekula, R., Ďurišová, Ľ., Babjaková, Z.: **Architektonické dedičstvo a turizmus. Teoretické a koncepčné hľadiská implementácie novej funkcie do štruktúr architektonického dedičstva a ich optimalizácia na príklade turizmu**. VEGA 1/3300/06.

Projekt rieši inovačný model implementácie nových funkcií chráneného architektonického dedičstva. Aktívne využívanie kultúrneho dedičstva (v tom aj architektonického) vrátane ochrany dochovaných hodnôt autenticity sú hlavnou podmienkou modernej pamiatkovej starostlivosti uznávané na medzinárodnej úrovni.

Turizmus bol vybraný ako modelový príklad nového použitia historického architektonického dedičstva. Projekt identifikuje kritické body súvzťažnosti partnerstva orgánov, spoločenstiev a jednotlivcov, ktoré vstupujú do procesu znovu využitia historických architektonických štruktúr na rôznych úrovniach. Model rešpektuje špecifické vlastnosti rôznych historických architektonických typov v rôznom kultúrnom a prírodnom prostredí. Projekt navrhuje vývoj interdisciplinárneho informačného systému pre optimalizáciu procedúr voľby nového funkčného využitia.

- Polomová, B., Gregorová, J., Krasňan, F.: **Architektonické aspekty vonkajšieho osvetľovania pamiatkových objektov a súborov**. VEGA 1/3302/06.

Pri návrhoch vonkajších osvetlení historických budov výskumná úloha prispela v zmysle cieľov k previazaniu dvoch určujúcich odborov – architektúry a svetelnej techniky. Sústredila sa prevažne na architektonické hľadiská. Formulovala vlastný metodický postup pre návrh konceptu: večernú prezentáciu kultúrno-historických hodnôt voliť ako ideový základ konceptu. Pri kompletizácii interdisciplinárnych prístupov v rámci domácej a českej pôdy sa preukázalo, že začiatkom pozitívnej spolupráce musí byť ujasnenie si terminológie pre modelové situácie osvetľovania. Výsledky tiež preukázali potrebu stanoviť minimálne previazanie vzdelávania budúcich architektov a budúcich svetelných technikov.

- Gregor, P., Gregorová, J., Kováč, B., Paučulová, L., Kyjovská, V., Lýdia Chovancová, L., Holíčková, Z.: **Revitalizácia Banskoštiavnickej kalvárie – urbanisticko-architektonická štúdia**. VEGA 1/0793/08.

V porovnaní s dobou svojho vzniku sa v súčasnosti Kalvária nachádza vo výrazne zmenených urbanistických a krajinných podmienkach, čo zásadne ovplyvňuje funkčné využívanie, krajinný obraz a ochranu areálu. Tento stav je charakteristický nevhodnými prístupovými trasami a problémami zapojenia areálu do organizmu mesta, potláčaním pôvodného dominantného výrazu kalvárie nevhodnou okolitou zástavbou či vandalizmom a ničením areálu. Pre riešenie problému je nutné spracovať urbanistické analýzy a návrh riešenia s cieľom organického zapojenia areálu kalvárie do mesta prostredníctvom obnovenia a tvorby prístupových trás, zhromažďovacích priestorov a zázemia areálu. Tiež je potrebné bližšie určiť regulácie výstavby v okolí a vo významných pohľadových kuželoch. Pozornosť treba venovať aj tvorbe územných predpokladov režimu ochrany.

Cieľom týchto vstupných informácií bolo oboznámiť Vás s postavením a úlohou Ústavu dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok v rámci Fakulty architektúry STU ako aj so spracovávaním vedeckovýskumných projektov VEGA a KEGA na tomto ústave. Dovoľte mi na záver, aby som poprial rokovaniu konferencie veľa úspechov, veľa hodnotných referátov a plodnú diskusiu.

Vzdelávacie a vedeckovýskumné centrum, detašované pracovisko Fakulty architektúry STU v Banskej Štiavnici.

(Foto L. Gressnerová)

Detašované pracovisko Fakulty architektúry STU v Banskej Štiavnici, Radničné námestie č. 2, známe pod starým štiavnickým číslovaním ako „dvestosedmička“ je pamiatkovo chránený objekt, ktorý vznikol už v období ranej gotiky v 14. storočí pri ústí banskej štôlny. Jeho súčasný výraz je výsledkom viacerých neskorogotických, renesančných a barokových slohových premien a dostavieb s konečným klasicistickým výrazom zo začiatku 19. storočia. V osemdesiatych rokoch minulého storočia bol tento takmer havarijný objekt, z iniciatívy študentov a pedagógov fakulty adaptovaný na vzdelávacie a vedecko-výskumné centrum pre podporu praktickej výuky, ale najmä ako vedecko-výskumné pracovisko. I v prípade, na konferencii predkladaného výskumného projektu *Historické cintoríny v kontexte kultúrneho dedičstva – ich ochrana a rehabilitácia na príklade cintorínov Zvonový vršok v Banskej Štiavnici* bolo toto centrum základňou pre odborné stretnutia a tvorbu multidisciplinárneho kolektívu projektu.